

Pula tijekom savezničke vojne uprave 1945.-1947.

Gimnazija Pula
Trierska 8 52100 Pula

Učenici: Matija Restović, Andrej Jelenić, Ivan Landeka
Mentor: prof. Branka Griparić

Pula, svibanj 2025.

- od 12. lipnja 1945. do 15. rujna 1947. grad Pula bio je pod Savezničkom vojnom upravom
- odvajanjem od svojeg zaleđa Pula je postala ekonomski izolirana enklava na istarskom poluotoku
- bilo je to razdoblje neizvjesnosti prije konačnog priključenja Istre i Pule Jugoslaviji

**Savezničko bombardiranje Pule siječanj 1944.-
ožujak 1945. (izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre,
Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)**

Kronologija događaja

- 3. svibnja 1945. postrojbe Četvrte jugoslavenske armije ulaze u Pulu
- 5. svibnja 1945. Pula je oslobođena, a preostale njemačke snage su se predale
- 10. svibnja 1945. svečani ulazak Trećeg bataljuna (*Pino Budicin*) Prve brigade “Vladimir Gortan”, 43. (istarske) divizije
- četrdeset pet dana jugoslavenske vlasti: svibanj – lipanj 1945.

(izvor: Povijesni i pomorski muzej
Istre, Pula/ Museo storico e navale
dell' Istria)

- 9. lipnja 1945. potpisan Beogradski sporazum – podjela Julijske krajine na dvije okupacijske zone i uvođenje vojnih uprava
- 12. lipnja 1945. – ulazak Zapadnih saveznika u Pulu i uvođenje vojne uprave u gradu
- Zona A Julijske krajina (Trst s okolicom, Gorica i Pula s užom okolicom) – upravlja Saveznička vojna uprava (*Allied Military Government- AMG*)
- Zona B Julijske krajine – upravlja *Vojna Uprava Jugoslavenske Armije (VUJA)* (Istra, Slovensko primorje i Rijeka) sa sjedištem u Opatiji
- Morganova linija – linija razdvajanja Zone A i Zone B

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

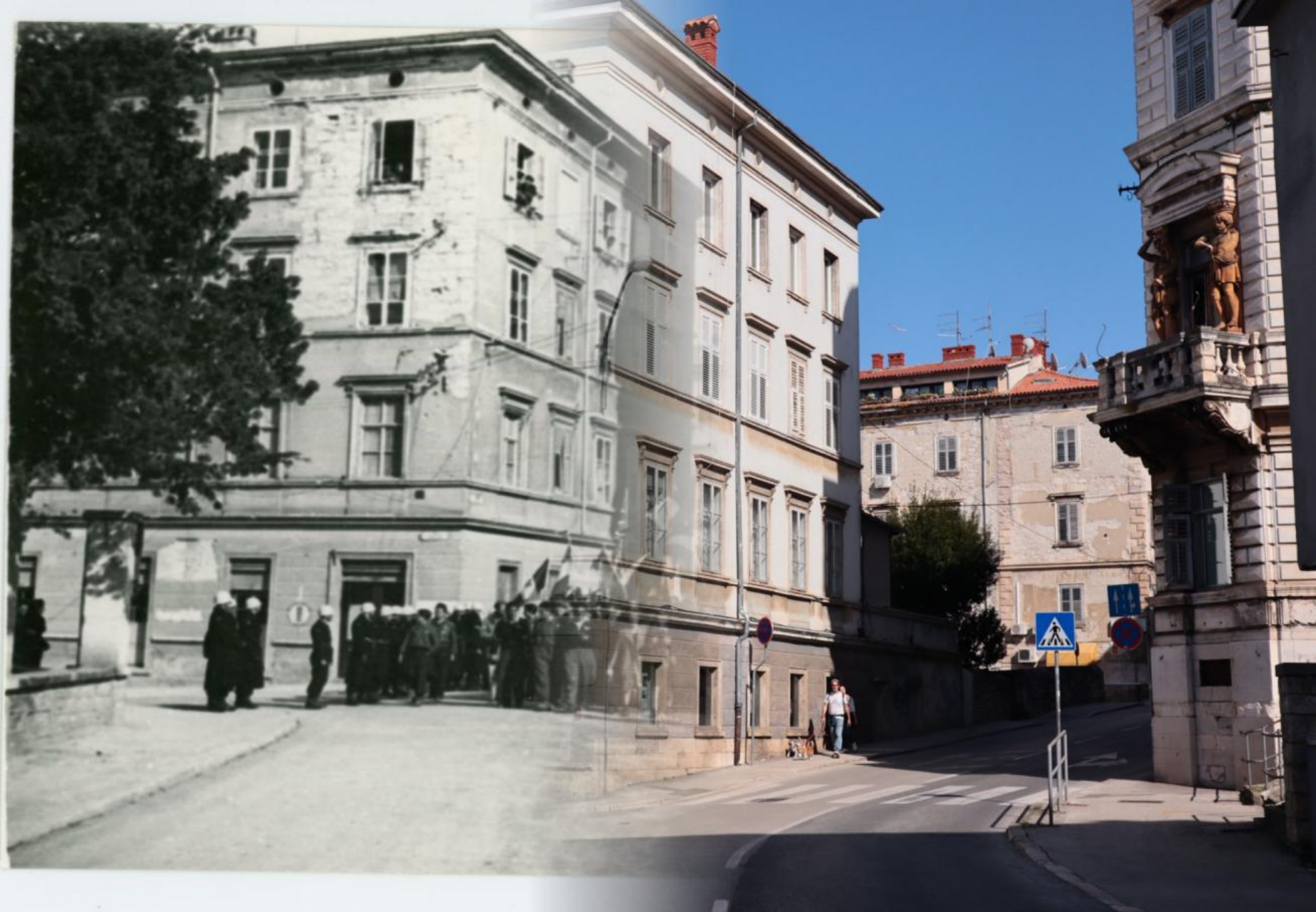
- 18. kolovoza 1946. – nesreća na Vargaroli (*Vergarolla*)
- 3. siječnja 1947. ispred tvornice Elektromlina tijekom prosvjeda i pokušaja spriječavanja odnošenja strojeva ubijeni su Lino Mariani, Antonio Salgari i Mario Lussi
- 10. veljače 1947. talijanska fašistkinja Maria Pasquinelli ubila je britanskog brigadira Roberta de Wintona
- 10. veljače 1947. – Mirovni ugovor s Italijom (moratorij do 15. rujna 1947.)
- 15. rujna. 1947. odlazak SVU i provedba Mirovnog ugovora s Italijom

Spomenik poginulim radnicima tvornice
Elektromlina (izvor: privatna arhiva)

Političke promjene pod savezničkom upravom

- 2. svibnja 1945. u osnovnoj školi “Giuseppe Giusti”(današnja OŠ Tone Peruško), osnovan je Gradski NOO za Pulu, predsjednik Franjo Nefat
- Pula je krajem 1945. brojala 29.906 stanovnika, od toga 35.01 % Hrvata, 59 % Talijana, 0.48 % Slovenaca, 0.02 % Srba i 4.98 % ostalih narodnosti
- Pula je prolazila kroz političku i društvenu tranziciju od 4. svibnja do 12. lipnja 1945.
- stalna napetost, strah od odmazde, nasilje
- 12. lipnja 1945. uvodi se Saveznička vojna uprava u Puli
- saveznička vojska u Puli: 169. londonska pješačka brigada, dio američke 351. pukovnije iz sastava 176. brigade 88. *Blue devils* pješačke divizije, 24. škotska pješačka gardijska brigada
- 21. ožujak 1946. u Pulu dolazi Međusaveznička komisija za razgraničenje (23. travnja Komisija je podnijela četiri različita izvješća u Parizu)
- početkom 1947. dolazi 13. kraljičina (Queen Mary) pješačka brigada pod zapovjedništvom brigadira Roberta Williama Michaela de Wintona

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria, privatna arhiva)

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre,
Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

(izvor: Povijesni i pomorski muzej
Istre, Pula/ Museo storico e navale
dell' Istria)

Zgrada palače Banke Italije u Puli, danas sjedište
financijske agencije FINA (izvor: Povijesni i
pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale
dell' Istria, privatna arhiva)

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

Život u gradu

- loša gospodarska i socijalna situacija
- crna i siva ekonomija
- vladala je stroga racionalizacija hrane (hrana se dijelila na “točkice”)
- mjesečna plaća 2.500 lira (prema tadašnjem tečaju nešto više od 7 američkih dolara)
- radnici imali pravo mjesečno na 3 kg tjestenine i 2 kg šećera
- Stanovništvo uglavnom ovisi o humanitarnoj pomoći UNRRA-e (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) koja je nedostatna i neredovita
- industrijska postrojenja: Tvornica cementa, tvornica katrana, tvornice leda, lokota i kisika
- Arsenal i Brodogradilište uništeni u savezničkom bombardiranju
- zdravstvene i higijenske prilike u gradu bile su vrlo loše: pothranjenost stanovnika, velik broj ranjenika, zarazne bolesti, tuberkuloza
- 15. svibnja 1945. u pulskom je amfiteatru organizirana proslava oslobođenja grada i Istre
- 16. svibnja kazališna družina Otokar Keršovani izvela je svoj program u Politeami Ciscutti
- 19. svibnja u gradu je ponovno upaljena javna rasvjeta

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

- radnici imali pravo na 3 kg tjestenine, 2 kg šećera
- radnici s obiteljima imali pravo na još dodatni kg tjestenine i šećera po članu obitelji

- umirovljenici i nezaposleni radnici – 4 kg tjestenine i 3 kg šećera

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

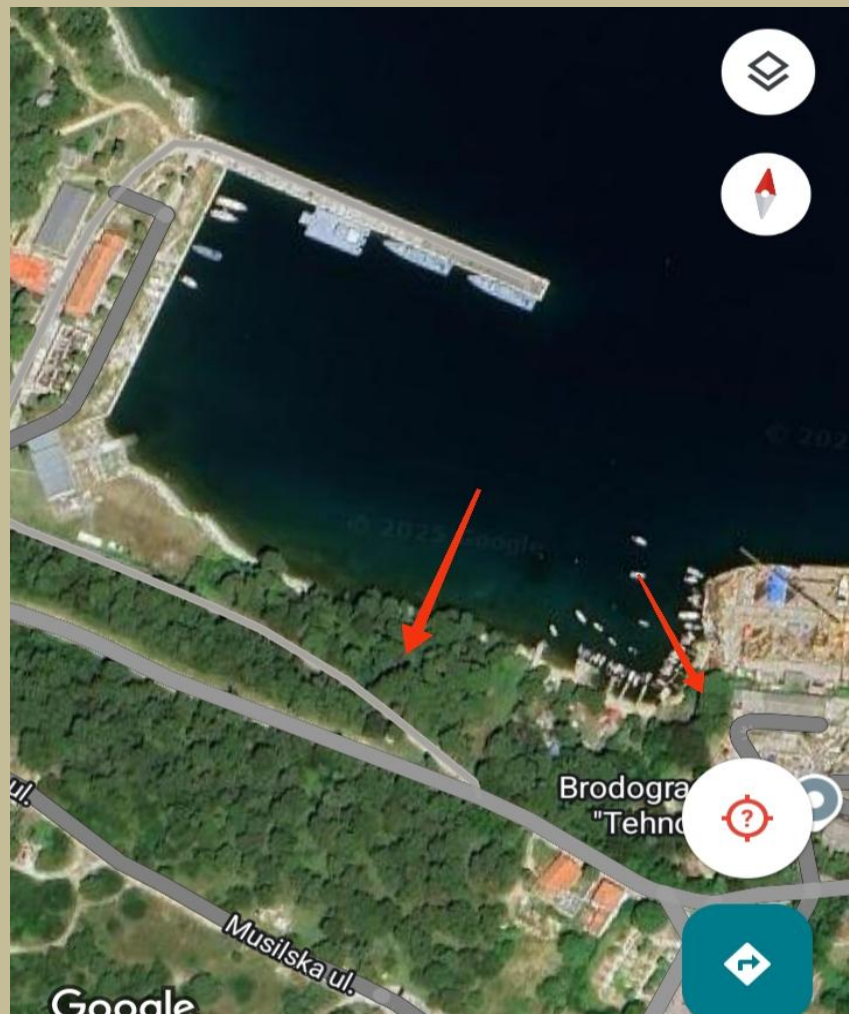
(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

- sukobljene političko-nacionalne opcije: komunističko-jugoslavenska i građansko -talijanska zbog državno-pravnog statusa Istre i grada Pule i budućeg društveno-političkog poretka
- istočni socijalizam ili zapadna demokracija?
- sudbina Talijana raspravljala se čak od travnja 1945.: Talijani koji su rođeni u Istri, a bili su austrougarski državljani mogu ostati, Talijani koji su došli u Istru nakon 1. siječnja 1919. moraju otići

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

- početkom siječnja 1946. eksplozija skladišta u Valelungi: ranjeno 40-ak osoba, uzrok: samozapaljenje
- kolovoz 1946. eksplozija na Vargaroli: poginule 63 osobe, 30 osoba ranjeno
- sukobi između protalijanskih i projugoslavenskih snaga
- prosinac 1946. problem egzodusa
- 10. veljače 1947. potpisan Jugoslavensko-talijanski mirovni ugovor i potpisana je posljednja izjava o odlasku savezničke vojske iz grada
- isti dan izvršen je atentat na zapovjednika savezničkog garnizona u Puli, brigadira Roberta Williama Michaela de Wintona
- atentat je u znak javnog prosvjeda izvršila Maria Pasquinelli, članica bivše fašističke stranke
- krajem veljače 1947. uhićeni talijanski teroristi koji su se skrivali na parobrodu Toscana

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria/ Google maps)

Pula-grad duhova

- uzroci egzodusa stanovništva: promjena državno-pravnog statusa Istre i Pule i promjena političkog sustava, strah od gubitka građanskih i nacionalnih prava
- slučajevi odmazdi, opća nesigurnost života, politička ubojstva, tragedija na Vergaroli
- 1/3 gradskog stanovništva bez krova nad glavom
- grad zatvorenih radnji, kuća sa spuštenim zastorima, ulice puste, parkovi prazni

Genova 19 Da FOTOTELESTAMPA GE-LEON A RESTOCARLINO BOLOGNA
A bordo Fairsea partiti per Australia 220 profughi Istriani

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

- 1947. osnovan Nacionalni odbor za Julijsku Veneciju i Zadar s ciljem da se okupe svi Talijani koji su se htjeli preseliti u Italiju
- do 28. srpnja 1946. odlazak iz grada zatražilo 28.058 građana Pule, ali ih nije toliko otišlo
- egzodus je trajao od prosinca 1946. do ožujka 1947.
- atmosfera užurbanosti, panike i podvojenosti građana na one koji su za odlazak i one koji su za ostanak
- stanovništvo je imovinu prenosilo do željezničkog kolodvora i pristaništa na rivi
- Odbor za egzodus: parobrod Toscana (počeo s prijevozom ljudi 18.siječnja 1947. u Veneciju i Ankonu), parobrodi Pola i Grado
- željeznički promet do Trsta
- odvedeni i posmrtni ostaci nekoliko osoba te kip cara Augusta i Rimska vučica koji su stajali u parku ispred Arene, razna industrijska oprema i materijali iz Arsenala
- stanovništvo podijeljeno po kategorijama: umjetnici, industrijalci, trgovci, poduzetnici, umirovljenici, invalidi...
- optanti i esuli
- 15. rujna 1947. Pula službeno postaje dijelom Jugoslavije
- 16. rujna 1947. Pulu napuštaju časnici i službenici Savezničke vojne uprave
- “Zona A i Zona B, bit će naše oba dve”

914

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

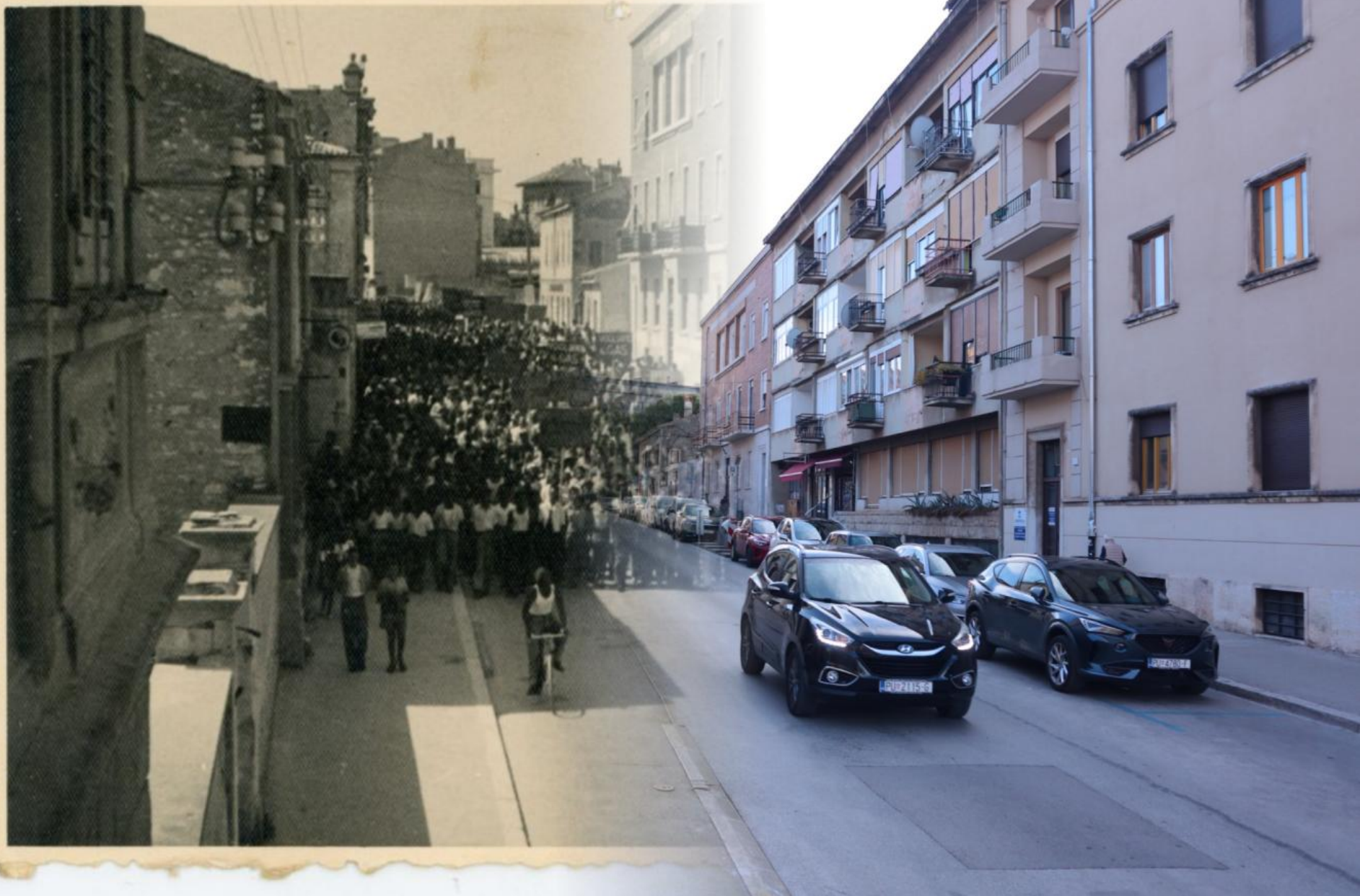
(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

**POLA
ADDIO!**

(izvor: Hrvatski Državni arhiv Zagreb)

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria/ privatna arhiva)

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria/ privatna arhiva)

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria/ privatna arhiva)

(izvor: Povijesni i pomorski muzej Istre, Pula/ Museo storico e navale dell' Istria)

Bibliografija

- Buršić, Herman, *Od ropstva do slobode Istra 1918-1945*, C.A.S.H., Pula, 2011.
- Dukovski, Darko, *Povijesna ekspertiza tragedije na pulskoj Vargaroli (Vergarolla) 18. kolovoza 1946*, Histria : godišnjak Istarskog povijesnog društva, No. 1, 2011.
- Dukovski, Darko, *RAT I MIR ISTARSKI: model povijesne prijelomnice 1943.-1955.*, C.A.S.H., Pula, 2001.
- Dukovski, Vedran, *Vojna uprava jugoslavenske armije i gospodarske prilike u hrvatskome dijelu Istre 1945. – 1947.*, disertacija, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2023.
- Dukovski, Vedran, *Problemi opskrbe i trgovine na području Zone B Julijske krajine u Istri 1945. – 1947. godine*, <https://hrcak.srce.hr/file/190647>
- Tumpić, Dušan, *Hrvatska Istra*, Alinea, Zagreb, 1995.
- Orbanić, Josip, *Gorki put od Pole do Pule*, Medit, Pula, 2006.
- Fotografije ljubazno ustupio Povijesni i pomorski muzej Istre u Puli
- *Sloboda narodu!*, katalog izložbe , Povijesni i pomorski muzej Pula, Pula, 2018.
- *Živote damo, Istru ne damo/ La vita diamo, L'Istria non diamo, Poslijeratne zidne parole u Istri 1946.*, Etnografski muzej Istre, Pazin, 2020.